

Vyhodnocení realizačního projektu záchranného programu užovky stromové (*Zemanis longissimus*) v ČR v roce 2013

V následujícím přehledu jsou uvedeny aktivity, jejichž realizace byla naplánována na rok 2013 (kurzívou), a doplněny jsou informace o způsobu jejich provedení. Aktivity jsou rozčleněny podle jednotlivých opatření ZP, ke kterým svým charakterem patří. Na realizaci opatření se podíleli zejména Zamenis, o. s. (Poohří), RNDr. Mojmír Vlašín (Bílé Karpaty) a Mgr. Blanka Mikátová a Správa NP Podyjí (Podyjí).

3.1 Péče o biotop

Realizační projekt:

3.1.1. Péče o líhniště

V roce 2013 bude ve všech oblastech výskytu zajištěna průběžná péče o stávající líhniště (doplnění substrátů a opravy hrazení či pletiva dle potřeby). V Poohří se jedná o 20 umělých líhnišť, finančně budou tyto aktivity zajištěny z Programu obnovy přirozených funkcí krajiny (POPFK). V Podyjí momentálně existuje 5 líhnišť, péči o ně zajistí v rámci své provozní činnosti Správa NP Podyjí. V Bílých Karpatech je v roce 2013 plánována realizace jednoho nového líhniště v obci Sidonie a zajištění péče o tři existující líhniště. V případě líhnišť v obci Sidonie a v lomu Okrouhlá předpokládáme financování z PPK, v případě dvou zbývajících líhnišť bude péče zajištěna majiteli pozemků, na kterých se nacházejí.

3.1.2. Péče o významné biotopové prvky a migrační koridory

V rámci tohoto opatření proběhnou v Poohří v roce 2013 úpravy 7 biotopů vedených v databázi vhodných biotopů pro užovku stromovou pro tuto oblast. Bude se jednat o pravidelnou údržbu dřívě obnovených lokalit, tedy zejména kosení a výřez výmladků. Práce budou finančně zajištěny z prostředků POPFK. V Podyjí by měla v roce 2013 proběhnout oprava zřícené zídky ve vinici Šobes, případně pak v závislosti na situaci vyčištění příliš zarostlých zídek od vegetace. Finančně by měl opravu zídky pokrýt realizátor její obnovy, protože jde o vadu dřívě předaného díla.

3.1.3. Péče o ostatní typy biotopů

V Podyjí by mělo v roce 2013 pokračovat prosvětlování části teras pod Novým hrádkem, jehož první etapa proběhla v roce 2012, a dále uvolnění některých starších budov či ruin ze zářistu vegetace, ovšem v závislosti na kapacitních možnostech Správy NP Podyjí. Tyto aktivity budou realizovány v režii Správy NP Podyjí.

Realizace:

Péče o líhniště byla v Poohří realizována podle plánu a u 20 líhnišť došlo k drobným opravám, dílčímu doplnění materiálu a vysekávání jejich okolí. Líhniště v Podyjí oproti očekávání péči nepotřebovala, ale materiál bude případně doplněn na počátku roku 2014. V Bílých Karpatech se nakonec vybuodovalo jedno umělé líhniště v prostoru dřevoskladu na nádraží ve Vlárském průsmyku, výstavba původně plánovaného v obci Sidonie se naopak nerealizovala. Péče o starší líhniště byla zajištěna dle plánu.

V Poohří bylo zbaveno vegetace a jinak ošetřeno 7 biotopů (zídky apod.), došlo také k plánované opravě spadlé zídky na vinici Šobes.

Prosvětlování teras pod Novým Hrádkem pokračovalo i v roce 2013 a Správou NP Podyjí bylo ošetřeno i několik dalších menších zídek a podobných mikrostanovišť.

3.2 Péče o druh

Realizační projekt:

3.2.1. Ochrana jedinců při údržbě příkopů u silnic

V Poohří proběhne v roce 2013 (časově dle potřeby, i opakovaně) již osvědčený odchyt a zpětné vypouštění jedinců užovky stromové při sečení příkopů na silnici E442 I/13 (úsek od odbočky k Hornímu Hradu do Boče), aby při této činnosti nedocházelo k jejich usmrcování. Opatření bude finančně zajištěno Ředitelstvím silnic a dálnic.

3.2.2. Ochrana jedinců při migraci přes silniční komunikace

V Bílých Karpatech by měla být realizována studie hodnotící míru a riziko usmrcování užovek na komunikaci č. I/57 v úseku Svatý Štěpán – Vlárský průsmyk, konkrétně úsek od železničního přejezdu směrem ke státní hranici, a navrhuje možná řešení tohoto problému. Užovky zde migrují mezi lokalitou dřevoskladu v prostoru nádraží ČD a lomem Okrouhlá, kde se zřejmě rozmnožují. Cílem je určit nejkritičtější úsek a navrhnout takové řešení, které kolizím v budoucnu zabrání.

Realizace:

Ochrana jedinců při údržbě příkopů u silnic proběhla v součinnosti s firmou realizující tyto práce pro ŘSD, přičemž došlo k záchraně několika jedinců užovky stromové.

Zpracována byla i studie řešící problematiku silniční mortality ve Vlárském průsmyku, včetně požadovaného návrhu na opatření na snížení této mortality.

3.3 Monitoring

Realizační projekt:

3.3.1. Monitoring biotopů

Monitoring biotopů podle metodiky záchranného programu proběhne v Poohří, Podyjí a jeho první etapa bude započata také v Bílých Karpatech. V Poohří by mělo být realizováno celkem 285 jednotlivých návštěv biotopů z existující sítě, aktivita bude financována z POPFK. V Podyjí by těchto návštěv mělo být uskutečněno 84. V Bílých Karpatech bude každé z 5 míst navštíveno 8x, tak, jako umělá líhniště. Na základě shromážděných výsledků se pak bude intenzita návštěv pro další rok upravovat v souladu s platnou metodikou. I zde bude opatření financováno z POPFK.

3.3.2. Monitoring líhnišť

Ve všech třech oblastech výskytu bude v roce 2013 zajištěn monitoring stávajících líhnišť dle Metodiky ZP. Monitoring v Poohří a Bílých Karpatech bude finančně podpořen z prostředků POPFK.

3.3.4. Sběr doplňující údajů o výskytu užovky stromové

Pozornost bude věnována Bílým Karpatům, kde by měla proběhnout mapovací akce zaměřená na potvrzení výskytu v oblasti Žitkové a zjištění propojenosti obou karpatských subpopulací (Vlára a Žitková). Zároveň by měla proběhnout návštěva lokalit na slovenské straně hranice ve spolupráci s pracovníky Správy CHKO Biele Karpaty. V rámci tohoto opatření by také mělo dojít k nákupu starších dat o výskytu užovky stromové v Podyjí.

3.3.6. Ověřování potenciálních lokalit výskytu užovky stromové v ČR

V letošním roce bude věnována pozornost lokalitám na jižní Moravě, odkud existují historické údaje nebo jsou náznaky, že by se zde mohla vyskytovat. Jde o okolí Moravského Krumlova a pak také oblast Pálavy. Průzkum bude zajištěn z vnitřních zdrojů.

Realizace:

Monitoring biotopů i monitoring líhnišť byl v Poohří realizován podle původního plánu. Z výsledků vyplývá, že je zdejší populace stabilní, i když došlo k mírnému propadu v několika dílčích ukazatelích, jako je např. zmenšení jádrové zóny, kde jsou hadi nalézáni zcela pravidelně. Některá dříve používaná líhniště nebyla v roce 2013 využita, objevila se však nová.

Také výsledky monitoringu z Podyjí ukazují na stabilní stav populace. Reprodukce na polopřirozených líhništích nebyla prokázána ani letos. Povedlo se však objevit líhniště v kompostu v obci Havraníky, čímž došlo k první potvrzené úspěšné reprodukci mimo mapovací čtverec 7161.

Výsledky monitoringu z Bílých Karpat nejsou bohužel příliš reprezentativní, protože bylo nalezeno pouze 14 hadů. Proto bude nutné design monitoringu dále upravit. Úspěchem je ale naopak potvrzené využití polopřirozeného líhniště v lomu pod Okrouhlou, kde bylo objeveno čerstvě vylíhlé mládě.

V roce 2013 byla sbírána i doplňující data o výskytu užovky stromové. Původně plánovaný průzkum v oblasti Žitkové se sice neuskutečnil, ale návštěva slovenské části Karpat proběhla. Od kolegů ze Správy CHKO Biele Karpaty jsme získali cenná data o výskytu užovek na jejich straně hranice. Došlo také k vypracování studie hodnotící nejvýznamnější mikrolokality a biotopy druhu v Podyjí, jehož součástí byla i unikátní data o nálezech cca 1 000 jedinců, která byla zadána do Nálezové databáze OP.

Ověřování potenciálních lokalit se uskutečnilo v oblasti mezi Dolními Kounicemi, Ivančicemi a Moravským Krumlovem. V průběhu tří dnů však nebyl tento druh nalezen. Naopak ale došlo k nálezům v Náměšti nad Oslavou a ve středním Povltaví, kde by měla žít populace založená před několika desetiletími přenosem jedinců z Poohří. Výzkumu této oblasti se proto budeme věnovat v roce 2014.

3.4 Výzkum

Realizační projekt:

3.4.1. Výzkum reprodukce

V Poohří a Podyjí bude tato problematika řešena v rámci monitoringu líhnišť (viz opatření 3.3.2), a to v návaznosti na doposud prováděný výzkum.

3.4.2. Telemetrická studie

V souvislosti se schválením Dodatku k ZP užovky stromové, kde se jako relevantní metoda značení a sledování jedinců zavádí použití tzv. RFID transponderů, bychom rádi nakoupili cca 200 aplikátorů a mikročipů a 4 čtečky těchto kódů. Transpondery a čtečky pak budou distribuovány do jednotlivých regionů výskytu, kde umožní snazší a trvalejší rozpoznávání jednotlivých hadů, a v důsledku toho přispějí k poznání jejich migrací a vazby na určitá místa (zimoviště, líhniště).

3.4.3. Získávání doplňujících údajů o ekologii druhu a mezidruhových vztazích

V Poohří a Podyjí bude tato problematika řešena v rámci monitoringu líhnišť (viz opatření 3.3.2), a to v návaznosti na doposud prováděný výzkum.

Realizace:

Výzkum reprodukce a získávání doplňujících údajů o ekologii druhu a mezidruhových vztazích proběhly dle plánu jako součást monitoringu líhnišť. Výsledkem je zpřesnění některých údajů o preferovaném substrátu a vhodném stáří umělých líhnišť. V dalších letech poslouží tyto zpřesněné údaje k předpokládaným opravám a přestavbám starších líhnišť.

Z důvodu omezeného množství finančních prostředků bohužel nedošlo k plánovanému nákupu mikročipů ani jejich čteček. Jejich nákup se pokusíme realizovat v roce 2014.

3.5 Výchova a osvěta

Realizační projekt:

3.5.2 Informační materiály

V rámci tohoto opatření bude v roce 2013 ve všech třech oblastech výskytu pokračovat distribuce letáků s informacemi o ekologii a ochraně užovky stromové v každé z daných oblastí. Letáky byly připraveny v předchozích letech a jejich distribuce nebude vyžadovat speciální finanční zajištění.

Realizace:

Opatření bylo realizováno dle plánu. Došlo k distribuci informačních letáků, pivních tácků a také ke vzdělávání veřejnosti prostřednictvím přednášek.

Shrnutí realizace ZP v roce 2013:

V roce 2013 se podařilo úspěšně realizovat většinu navržených opatření. Pravidelný monitoring přinesl informace o stabilních populacích v Poohří i Podyjí, v Bílých Karpatech jsou však kvůli malému množství zachycených zvířat informace jen kusé. Ve všech třech oblastech ale přibyly zajímavé nálezy. V Poohří se objevily nové lokality severovýchodním směrem. V Podyjí bylo potvrzeno rozmnožování v okrajové části území v Havraníkách a v Bílých Karpatech byla potvrzena reprodukce na polopřirozeném líhništi. Ve všech oblastech se také realizoval nezbytný management zaměřený na údržbu a obnovu polopřirozených líhnišť a na péči o významné biotopy druhu. Díky zpracování studie řešící silniční mortalitu v oblasti Vlárského průsmyku také můžeme začít s řešením tohoto problému.

Na počátku roku 2014 se pak konalo setkání realizačního týmu záchranného programu, kde byly diskutovány výsledky za rok 2013 a náměty pro rok 2014.